

УДК 32:323.28:327(495.2:477)

DOI: 10.61718/cros2025.04

Дидик Олександр Вікторович

ORCID: 0000-0002-4934-7780

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник: Савельєва Тетяна Павлівна, кандидат політичних наук,
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

**РОЛЬ ТУРЕЧЧИНИ У МІЖНАРОДНІЙ ПІДТРИМЦІ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ТЕОРІЇ К. ХОЛСТІ ТА
ІНСТИТУЦІЙНА КРИЗА РОЗШИРЕННЯ ЄС**

Проаналізовано стратегічно-амбівалентну роль Туреччини у підтримці України крізь призму концепції національної ролі К. Холсті. Досліджено інституційні детермінанти реалізації турецької Dual-Track Policy за трьома напрямками: військово-технологічна підтримка, геоекономічне балансування та стійкість до гібридних загроз. Виявлено, що ця політика дозволяє Анкарі максимізувати геополітичний вплив, та визначено два інституційно-політичні сценарії взаємодії України і Туреччини з ЄС на тлі інституційної кризи його розширення. Ключові слова: міжнародна підтримка України, геополітичне балансування Туреччини, концепція національної ролі К. Холсті, інституційна криза розширення ЄС, Dual-Track Policy.

Актуальність. Зовнішня політика Туреччини в умовах повномасштабної російсько-української війни є класичним прикладом Dual-Track Policy (двоколіїної політики) або геополітичного балансування [2; 7]. Ця стратегія керується прагненням Анкари до стратегічної автономії та максимізації регіонального впливу поза жорсткими блоковими обмеженнями [7; 10]. Аналіз цієї амбівалентної поведінки вимагає використання не лише структурного, а й інституційного підходу, що пояснює зовнішню політику через внутрішні механізми.

Постановка проблеми. Для глибокого аналізу цієї стратегії використано концепцію національної ролі К. Холсті [4]. Згідно з теорією, зовнішня політика детермінується не лише структурними обмеженнями, а й внутрішніми уявленнями політичних еліт про функції та зобов'язання держави у міжнародній системі [1; 4; 10]. Концепція національної ролі є ключовим внутрішньополітичним інституційним механізмом, який обмежує та спрямовує зовнішньополітичні преференції, створюючи підґрунтя для прогнозованої поведінки [4]. Саме ця концепція дозволила Туреччині активно проектувати себе у ролі «Міжнародного інтегратора-посередника» та «Регіонального лідера» [[4, р. 260-265; 7; 9].

Мета роботи – проаналізувати концептуальні можливості теорії К. Холсті для ідентифікації національних ролей Туреччини у міжнародній підтримці України та оцінити, як ця стратегія впливає на інституційну кризу розширення ЄС.

Основні матеріали дослідження. У цьому контексті реалізація концепції національної ролі [4] є прикладом того, як Анкара намагається поєднати потенційно суперечливі ролі («Регіональний лідер» та «Посередник-інтегратор») – регіонального члена західного оборонного альянсу (НАТО) та ситуативного прагматичного партнера/конкурента для Росії [2; 10]. Прийняття цих протилежних ролей, згідно тверджень К. Холсті [4], може спричинити дисфункціональну поведінку держави, що чітко проявляється у турецькій Dual-Track Policy (двоколіїна політика) [10]. Ця стратегія інституційного балансування здійснюється між «очікуваннями ролі» (солідарність із країнами-партнерами по НАТО) та «виконанням ролі» (збереження каналів політичної комунікації з Москвою), що дозволяє Туреччині максимізувати свій геополітичний та економічний капітал.

Ця політика реалізується за трьома ключовими напрямками, що підтримують канали комунікації та впливу на Київ і Москву [7; 10]:

1. **Активна військово-технологічна підтримка України.** Туреччина як член НАТО, що дотримується політики стратегічної автономії, надає Україні критично важливу військову підтримку (зокрема, БПЛА

Bayraktar TB2, бронетехніку Kırpi) та послідовно на міжнародній арені підтримує територіальну цілісність України та її прагнення до членства в Альянсі [9; 10]. Ця підтримка є інституційно значущою, оскільки вона позиціонує Анкару як посередника військової стійкості, незалежного від повільних бюрократичних процесів НАТО. Наміри та інституційні рішення щодо спільних проєктів та локалізації виробництва в оборонно-промисловому комплексі свідчить про технологічну сек'юритизацію турецько-українських відносин.

2. **Прагматичне геоекономічне балансування.** Анкара рішуче відмовилася приєднуватися до західних санкцій, що забезпечило їй стратегічні економічні переваги: Туреччина стала другим найбільшим торговим партнером Росії після Китаю [10]. Ця позиція не лише сприяла внутрішній енергетичній стабільності Туреччини, а й дозволила їй отримати значні геоекономічні дивіденди від переорієнтації російських фінансових та логістичних потоків. Хоча цей трансакційний підхід [7] є крихким через критичний дисбаланс торгівлі, він водночас став інструментом зміцнення регіонального впливу. Використовуючи увагу Москви до України, Анкара посилила свою присутність на Південному Кавказі, зокрема через Азербайджан, та зберегла важелі впливу у Сирії [9].

3. **Інституційна стійкість до гібридної війни.** На відміну від європейських країн, Туреччина виявила вищий рівень інституційної стійкості до російської дезінформації та гібридної війни. Це пояснюється двома внутрішніми інституційними факторами: домінуванням внутрішніх наративів у медіа та суто трансакційним характером відносин з Москвою, який мінімізує ідеологічну залежність [7]. Більше того, цей фактор стійкості трансформується у наступальний потенціал, оскільки Туреччина сама є активним і прагматичним учасником гібридних конфліктів у регіонах свого впливу (зокрема, у Східному Середземномор'ї та на Південному Кавказі), використовуючи інформаційні операції та проксі-сили для реалізації власних геополітичних імперативів.

Крім того, Анкара активно конвертувала свій статус стратегічно автономного гравця у значний дипломатичний капітал. Вона виступила ключовим фасилітатором Чорноморської зернової ініціативи («Зернова угода») та гуманітарної дипломатії (посередництво в обміні полоненими, сприяння репатріації викрадених українських дітей) [10].

Цей інституційний вплив посилюється через Конвенцію Монтре 1936 року [3]. Використання Туреччиною положень Конвенції для закриття проток Босфор та Дарданелли для військових кораблів нечорноморських країн (включаючи союзників по НАТО) є прямим інституційним проявом її стратегічного імперативу. Це дозволяє Анкарі контролювати баланс військової присутності в Чорному морі, запобігаючи домінуванню третіх сил у басейні [3; 10], що критично важливо для реалізації її ролі «Регіонального лідера» та захисту власних безпекових інтересів під час війни.

Продовжуючи аналіз інституційних процесів та їхнього впливу на безпекову архітектуру Європи, варто зазначити, що війна Росії проти України актуалізувала та водночас виявила інституційну кризу в механізмах розширення ЄС. Ця криза особливо гостро проявляється через право вето, яке використовується для блокування прогресу (зокрема, Угорщиною) [5]. Надання Україні та Молдові статусу кандидата (червень 2022) стало значною мірою політичним жестом, проте прискорений вступ залишається малоімовірним без реформи внутрішніх інституційних процесів [7]. У відповідь на це, необхідність геополітичного розширення [3] на тлі внутрішніх механізмів блокування спонукала до обговорення нових моделей диференційованої інтеграції [7]. Серед них: «гнучке членство» (пропозиція лобійована скандинавськими та балтійськими країнами [5]), що передбачає приєднання країн-кандидатів (зокрема, України та Туреччини) до фондів та програм, але тимчасово без права голосу чи вето [3; 5], та формат «альтернативної інституції» (модель Європейської політичної спільноти або Континентального партнерства), що може слугувати корисним перехідним етапом для інституційної та економічної конвергенції [7].

Ця інституційна відповідь відображає перехід ЄС до геополітично-орієнтованого процесу розширення, що вимагає від кандидатів «чітких геополітичних виборів» та більшої «політичної ясності» [3]. Проте, пропозиція членства без права голосу фундаментально суперечить концепції національної ролі Туреччини як регіонального лідера, яка заявляє, що вона «єдина країна, яка може підтримувати тісні відносини з обома сторонами на війні і досягти певного прогресу» [8]. Для Анкари таке членство може бути сприйняте як

інституційна дискримінація [9] або підтвердження того, що Брюссель не готовий прийняти її як рівноправного геополітичного гравця.

Висновки. Роль Туреччини у міжнародній підтримці України є стратегічно-амбівалентною, але інституційно незамінною. Ця політика є прямим проявом Dual-Track Policy (двоколіїної політики), що реалізується відповідно до концепції національної ролі К. Холсті як «Регіонального лідера» та «Міжнародного інтегратора» [4]. Анкара ефективно використовує війну для реалізації власних геополітичних імперативів, балансуючи між солідарністю з НАТО та прагматичними відносинами з РФ.

Завдяки політиці стратегічної автономії, Туреччина перетворюється на критичний стратегічний актив для європейської безпеки. Анкара забезпечує Україні неблокову безпекову опору та військову стійкість, інтегруючи її військово-технологічний потенціал у власну оборонну промисловість (наприклад, через локалізацію виробництва) [8]. Це посилює південно-східний фланг Альянсу, водночас ускладнюючи консолідовану політику Заходу [1; 6]. Туреччина зміцнює свої позиції в Чорноморському басейні та отримує геоекономічні дивіденди від переорієнтації фінансових потоків. Інституційним важелем такого контролю є Конвенція Монте 1936 року, яку Анкара використовує для запобігання домінуванню третіх сил у регіоні [2; 9]. Завдяки інституційній стійкості до гібридних загроз (домінування внутрішніх наративів та трансакційний характер відносин з Москвою) Туреччина змушує Захід серйозно взаємодіяти з нею, оскільки її відчуження створює геополітичний вакуум, який Росія готова використати для підризу безпекового порядку НАТО [6].

Проте, інституційна криза розширення ЄС, спричинена механізмом права вето, відкриває два ключові інституційно-політичні сценарії для взаємодії України та Туреччини з Брюсселем [7]: *а) сценарій диференційованої інтеграції* – Україна тимчасово приймає «гнучке членство» для прискореної інтеграції, тоді як Туреччина відкидає цю пропозицію як інституційну дискримінацію, остаточно закріплюючи свою стратегічну автономію; *б) сценарій геополітичного розриву* – нездатність ЄС провести внутрішню реформу призводить до провалу розширення, що змушує обидві держави посилювати співпрацю в рамках альтернативних, неінституційних форматів (Європейська політична спільнота) для балансування проти зовнішніх загроз [3; 7].

Таким чином, ключова роль Туреччини у міжнародній підтримці України є функціональною, а не ідеологічною, і підпорядковується виключно логіці національного прагматизму. Політика Анкари залишається динамічною і може бути змінена, якщо внутрішні економічні виклики переважать зовнішню альянсову солідарність, що підтверджує наголос К. Холсті на варіативності національних ролей [4].

Джерела.

1. Alkan, A. (2023). Turkey's role during the Russia and Ukraine War. In *The Russia-Ukraine War and its consequences on the geopolitics of the world*. IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-8521-7.ch008>
2. Dalay, G. (2022). Deciphering Turkey's geopolitical balancing and anti-Westernism in its relations with Russia (SWP Comment 2022/C 35). *Centre for Applied Turkey Studies (CATS) Network*. <https://doi.org/10.18449/2022C35>
3. European Commission, & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2025, May 28). *Joint communication to the European Parliament and the Council: The European Union's strategic approach to the Black Sea region [Joint Communication]* (JOIN(2025) 135 final). European Union. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/170d9b3a-d45f-4169-80fa-9adb753c0921_en?filename=EU%20Strategic%20Approach%20Black%20Sea%20Strategy.pdf
4. Everts, S. (2025, November 12). However difficult to sell, the EU must get bigger. *European Union Institute for Security Studies*. URL: <https://www.iss.europa.eu/publications/commentary/however-difficult-sell-eu-must-get-bigger>
5. Holsti, K. (1970). National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy. *International Studies Quarterly*. 14 (3). pp. 233–309. <https://doi.org/10.2307/3013584>
6. Pala, M. (2025, October 20). To bypass vetoes, EU reportedly explores flexible membership for Ukraine, others. *Anadolu Agency*. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/to-bypass-vetoes-eu-reportedly-explores-flexible-membership-for-ukraine-others/3721979>
7. Riboua, Z. (2025, March 24). Understanding Turkey's role in the Russia-Ukraine war. *The National Interest*. URL: <https://www.hudson.org/security-alliances/understanding-turkeys-role-russia-ukraine-war-zineb-riboua>
8. Sapir, A. (2022). Ukraine and the EU: Enlargement at a new crossroads. *Intereconomics: Review of European Economic Policy*, 57(4), 213–217. URL: <https://www.intereconomics.eu/contents/year/2022/number/4/article/ukraine-and-the-eu-enlargement-at-a-new-crossroads.html>
9. Suleymanov, R. (2025, February). Turkey and the war in Ukraine: How has Ankara's foreign policy changed since February 2022? *New Eurasian Strategies Centre*. URL: <https://nestcentre.org/wp-content/uploads/2025/02/Laboratory-2024-ex2025.pdf>
10. Ерман, Г. (2022, 27 серпня). Традиції османської дипломатії. Чому Туреччина для України партнер, але не союзник. *BBC News Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-62682378>

Публікацію та сертифікат розміщено за посиланням <https://www.newroute.org.ua/isp>